

капіталізації людських ресурсів в умовах реальної та прогнозованої трудової діяльності і взаємодії на ринку праці. [1, с. 2]

З огляду на закономірні зв'язки між метою, засобами та результатами соціально-професійно спрямованого навчання й умовами їх застосування увага приділяється таким основним складовим змісту освіти й вимогам до підготовки учнів в основній та старшій школі: 1) трудова діяльність та її інфраструктура; 2) праця людини; 3) професійна культура; 4) професійна орієнтація; 5) господарювання у побуті; 6) підприємницька діяльність; 7) соціально-професійна взаємодія на ринку праці.

Структура, зміст й обсяг інформації соціально-професійно розвивального характеру для вищої школи, розробляються відповідно до цілей освіти, мети навчання, засобів навчально-виховної діяльності згідно з усвідомленими потребами людини, її світоглядних і громадянських якостей, а також перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури, мистецтва. Головною метою С.-п.р.о. на етапах вікового розвитку є приведення у відповідність фахового та посадово-функціонального рівня компетентностей із потребами й вимогами суспільства на конкретно-історичному етапі культурного і соціально-економічного розвитку.

Підсумовуючи зазначимо, що розроблення та реалізація системи підготовки особистості до життя і праці в умовах середньої та вищої освіти знаходиться у прямій залежності від процесів особистісного, природного та суспільного характеру, які відбуваються на території життєдіяльності суспільства, територіальної громади.

Список використаної літератури

1. Піддячий В.М. Обґрунтування сутності професійного саморозвитку майбутнього педагога / В.М. Піддячий // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : зб. наук. праць / за ред. Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКОГО, О.Г. РОМАНОВСЬКОГО. – Харків : НТУ «ХП», 2015. – Вип. 43 (47). – С. 272-281.
2. Піддячий М.І. Освіта і наука України у вимірі громадянських суспільств: соціально-професійна орієнтація. / М. І. Піддячий // Неперервна професійна освіта: теорія і практика / Науково-методичний журнал. №3-4 (48-49), 2016. – 153 с. – С. 59-65.
3. Піддячий М.І. Освіта і наука України: соціально-трудова розробка / М.І. Піддячий // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія №13, Проблеми трудової та професійної підготовки. – Випуск 8: зб. Наукових праць – Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 132 с. – С. 75–80.
4. Піддячий М.І. Соціально-професійна орієнтація учнів як напрям у підручникотворенні / М.І. Піддячий // Проблеми сучасного підручника / Інститут педагогіки НАПН України. – К.: Пед. думка, 2011. – С. 80–89.

Олена Ільченко

МОТИВОВАНИЙ СТУДЕНТ – СТИМУЛ ДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

«Поганий учитель повідомляє істину, хороший – вчить її знаходити» (А. Дістервег), а отже – пробуджує пізнавальну активність учнів і постійне їх бажання здобувати нові знання. Ця беззаперечна істина стала лейтмотивом думок і діяльності прогресивних педагогів усіх часів, актуальна вона і сьогодні. Безперечно, бажання вчитися у дитині може викликати лише мотивований до педагогічної діяльності професіонал. А мотивувати студента, майбутнього вчителя до навчання – це завдання викладачів закладу вищої освіти. Мотивований студент, у майбутньому вчитель – це професіонал, який має стати для школи третього тисячоліття реальним «агентом змін» на краще. Водночас, мотивований студент – це і потужний стимул для підвищення рівня якості вищої освіти. Такі студенти зазвичай прагнуть удосконалення навчального

процесу, його змісту і організації, потребують нетрадиційних форм і методів навчання, нестандартного викладу матеріалу, висококваліфікованих, креативних, відкритих до співробітництва та співпраці викладачів тощо.

У зв'язку з цим, метою статті є аналіз провідних мотивів навчання майбутніх учителів; з'ясування характеру домінування мотивів (зовнішні/внутрішні) у професійній мотивації; виділення умов успішного формування професійної мотивації студентів педагогічного вишу.

З-поміж українських науковців, роботи яких присвячувались проблемі формування мотивів навчальної діяльності студентів у вищій школі, професійної мотивації називаємо: В. Георгієва – проаналізовано мотиваційний компонент у структурі професійної компетентності майбутніх офіцерів; І. Зайцеву – досліджено пізнавальну активність студентів вищих економічних навчальних закладів; С. Ігнатенко – розглянуто проблему формування мотивації студентів до самостійних занять фізичною культурою; Т. Клибанівську – проаналізовано мотивацію як детермінанту навчальної діяльності студентів вищих закладів освіти; Г. Костишину – розглянуто проблему формування мотивації до навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих технічних закладів освіти; П. Лузана – проаналізовано навчальну активність студентів у сільськогосподарському виші; Ю. Патик – досліджено мотиваційні тенденції майбутніх соціальних працівників; А. Сільвейстра, М. Моклюка – розглянуто мотивацію навчання студентів як психолого-педагогічну проблему; Ю. Сербіна – проаналізовано вплив особистісного адаптивного потенціалу студентів-гуманітарії на процес їхньої адаптації до навчання та ін.

Окремі аспекти формування стійких мотивів до навчальної діяльності, професійної мотивації, креативної компетентності, мотиваційно-ціннісних детермінант майбутніх учителів досліджували українські вчені: І. Галян, Ю. Калюжна, А. Мельник, Л. Перетятко, В. Фрицюк, В. Черній, С. Яланська та ін.

Проблематика досліджень закордонними ученими представлена також різними напрямками. Дослідження теорії мотивації крізь призму трьох фундаментальних потреб людини – необхідності автономії, необхідності належності, необхідності компетенції запропонували Lynley H. Anderman, Valerie S. Leake; вивчення мотиваційних змін студентів університетів шляхом навчання їх з використанням відео-освітнього потоку BLOSSOMS розкрили Hamizan, N., Zaid, N. M.; зв'язок між мотивацією до навчання і освітніми результатами серед студентів технічних коледжів показали Chan, H., Wang, X.; дослідження навичок, мотивів і стратегій навчання студентів коледжу із симптомами СДВГ здійснили Stephanie L. Simon-Dack, P. Dennis Rodriguez, Geoff D. Marcum; взаємозв'язок навчання і мотиваційних навчальних стратегій студентів коледжу розкрив Bruce, W. Tuckerman; особливості моделювання вдоволення і мотивації студентів в інтегрованому освітньому середовищі університету проаналізувала Stukalina, Y.; роль викладача у підготовці людини-професіонала з інтелектуальною, моральною і духовною культурою в сучасній парадигмі університетської освіти висвітлили Charikova, I., Zhadanov, V.; роль інноваційних освітніх технологій (комунікативних та інтерактивних, пошукових, інформаційних, стимуляційних, ігрових та ін. у розвитку навчальної мотивації студентів розкрили Plugina, M. I., Sokolova, I. Y., Gorbunkov, V. Y., Znamenskaya, S. V., Goman, M. V.; особливості взаємозв'язку навчання і мотивації досягнень представлено в роботі Schlag, B.; специфіку взаємозв'язку навчання і мотивації розкрито в дослідженні Wagner, R., Hinz, A., Rausch, A., Becker B.; вивчення впливу лідерства викладачів на ефективність навчання студентів здійснено в статті Öqvist, A., Malmström, M. та ін.

Отже, огляд джерел переконує, що проблема вивчення мотивів і мотивації у студентському середовищі є актуальною не лише на теренах України, а й у інших

країнах світу. Досліджуються різні її аспекти: від теоретико-методологічних до практико-орієнтованих.

На сьогодні не існує однозначного трактування поняття «мотив». За основу його визначення беремо розуміння мотиву, наведене у теоретичних положеннях С. Рубінштейна: «Будь-яка дія, що спрямовує до певної мети, виходить з тих чи інших спонук. Більш чи менш адекватно усвідомлена спонука виступає як мотив» [1, с. 542]. Виходячи зі сказаного, розглядаємо мотив як один із найважливіших компонентів психологічної структури будь-якої діяльності, за допомогою якого розкривається спонукальна природа дій, поведінки, вчинків людини, її сутність. У навчальній діяльності такою спонукою є мотиви начально-пізнавальної діяльності, розкриття яких має важливе значення для забезпечення її належної якості. Якщо студент навчається без пізнавального інтересу, його мотивом є лише одержання диплому або бажання догодити батькам чи щось інше, то і його знання не будуть міцними і глибокими, а отже – це буде професійно не мотивований, не цікавий для дітей вчитель.

Отже, під мотивами навчальної діяльності розуміємо все те, що спонукає особистість до неї, всі фактори, що зумовлюють пізнавальну активність людини – ідеали, цілі, потреби, інтереси, переконання, соціальні установки, почуття тощо. Враховуючи, що у вищому навчальному закладі з'являється / зміцнюється професійна мотивація молодих людей, адже тут навчальна діяльність тісно пов'язана із професійно-педагогічною, доцільно говорити також про мотиви професійної діяльності студентів. Під останніми розуміємо все те, що спонукає і спрямовує їх до вивчення майбутньої професійно-педагогічної діяльності, а відтак професійну мотивацію студентів педагогічного вишу усвідомлюємо як систему мотивів, що визначає їх конкретні форми діяльності або поведінки.

Навчально-пізнавальна діяльність студента у виші здійснюється за багатьма різними мотивами, її успішність і ефективність напряму залежить від того, який мотив домінує, – зовнішній (одержання диплому про вищу освіту, задоволення вимог батьків і рідних, звичка сумлінно навчатися, бажання завжди бути «відмінником» та ін.) чи внутрішній (самоактивність особистості, власне її пізнавальні інтереси і професійні мотиви). Це підтверджують результати нашого дослідження, проведеного серед студентів II, III курсів на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Серед опитаних респондентів, значущими для них мотивами навчання в університеті стали: бажання одержати диплом про вищу освіту – (45%, 42 особи); потреба отримувати хорошу стипендію – (3%, 3 особи); бажання виправдати сподівання батьків та не підвести їх – (4%, 4 особи); бажання завжди бути першим, зокрема і в навчанні – (2%, 2 особи); намір продовжити сімейні традиції – (3%, 3 особи); бажання здобути глибокі знання з навчання і виховання дітей для роботи в школі – (16,5%, 16 осіб); намір навчатися для виховання у майбутньому власних дітей – (3%, 3 особи); прагнення стати висококваліфікованим спеціалістом з фаху, але в школі не працювати – (16,5%, 16 осіб); жага до пізнання, прагнення до постійного саморозвитку – (7%, 7 осіб).

Таким чином, результати опитування свідчать, що більша половина студентів (57%, 54 особи) у здійсненні навчально-пізнавальної діяльності керується, переважно, зовнішніми мотивами, які визначають не зовсім високу їх пізнавальну активність, відображають прагнення «просто одержати знання» і не завжди для подальшої роботи в школі. Дещо менший відсоток майбутніх учителів (43%, 42 особи) все ж таки обирають внутрішні мотиви до навчально-пізнавальної діяльності, демонструючи високий пізнавальний інтерес, прагнення здобути глибокі знання та бажання до постійного саморозвитку і самоосвіти. Такі студенти зазвичай мотивовані до роботи в школі, прагнуть удосконалення навчального процесу, його змісту і організації, потребують нетрадиційних форм і методів навчання, нестандартного викладу матеріалу,

висококваліфікованих, креативних, відкритих до співробітництва та співпраці викладачів.

Отже, внутрішні мотиви визначають ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів, вони є її рушійними силами. Провідним серед цієї групи мотивів є пізнавальний інтерес, у ході задоволення якого розумова активність студентів спрямовується на свідоме і міцне оволодіння знаннями. При цьому важливо зазначити, що формування пізнавальних мотивів у ході навчання студентів не повинно виключати / замінити розвитку мотивів до професійної педагогічної діяльності. Мотивацію до навчання і мотивацію до професії педагога необхідно розвивати в єдності одного з іншим.

Які ж основні критерії сформованості мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів? На наш погляд, з-поміж таких показників слід назвати: 1) наявність чітко вираженого пізнавального інтересу (зорієнтованість на внутрішні мотиви); 2) активність в навчально-пізнавальній діяльності; 3) суб'єктна позиція в освітньому процесі; 4) вимогливість до себе і всіх суб'єктів педагогічного процесу; 5) демонстрація успішності в навчанні та відповідальне ставлення до цієї роботи; 6) високий рівень самостійності та ініціативності в освітній діяльності; 7) одержання задоволення від інтелектуальної, пізнавальної діяльності, від здобуття нових знань; 8) прагнення до постійного саморозвитку і самовдосконалення.

Педагогічна наука і шкільна практика підтверджують, що мотивація учня до навчальної діяльності напряму залежить від професійності педагога, його моральності, такту, поведінки, характеру, здатності викликати в учнях пізнавальний інтерес і відповідну активність. Підготовка такого вчителя має розпочинатися на етапі його професійної підготовки, як студента вишу, який вже тут повинен відчувати себе як особистість-професіонал, зі сформованими мотивами навчально-пізнавальної діяльності.

Результати дослідження переконують, що ефективність і успішність навчально-пізнавальної діяльності студентів напряму залежить від рівня сформованості мотивів, серед яких *внутрішні, професійно зорієнтовані мотиви (високий пізнавальний інтерес) мають домінувати над зовнішніми, вузько-особистісними (низький пізнавальний інтерес)*. Для забезпечення такого результату у виші має бути організована цілеспрямована, систематична робота на основі партнерства і суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників педагогічного процесу.

Як необхідні умови формування стійких мотивів навчально-пізнавальної діяльності студентів, виділяємо:

✓ *процесуально-змістові*: фасилітація навчальної діяльності; впровадження особистісно орієнтованого навчання; індивідуалізація навчально-професійної діяльності; дотримання правильного співвідношення теоретичних знань і практичних умінь навчальної діяльності; урізноманітнення форм індивідуальної та групової роботи під час проходження студентами психолого-педагогічної практики; застосування компетентнісного підходу; гуманізація і демократизація навчального процесу; урізноманітнення форм і методів самостійної роботи студентів; відповідний стиль роботи педагога;

✓ *дидактично-освітні*: надання студентам більшої свободи вибору предметів, що вивчаються, та способу діяльності; уникання стереотипності проведення навчальних занять, використання методів, форм і прийомів навчання проблемного, інтерактивного та науково-дослідного характеру; нормування навчальної діяльності; структурування і диференціація навчального матеріалу за його важливістю; застосування принципу доступності й використання інших принципів дидактики;

✓ *психологічні*: формування стійкого інтересу до професії; розвиток розумових здібностей студентів, усвідомлення найближчих і кінцевих цілей навчання

(близької і дальньої перспективи), теоретичної та практичної значущості засвоєваних знань, професійної спрямованості навчальної діяльності.

На завершення викладу матеріалу, хотілося б зазначити, що прагнення студентів до успішного оволодіння навчальною програмою вишу задля можливості застосувати свої знання і вміння на користь суспільству, бажання бути висококваліфікованим і креативним спеціалістом, задоволення особистої потреби постійного «саморуху» і освіти упродовж життя – це головні показники ефективної підготовки майбутніх учителів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у виявленні її характеристики чинників позитивного і негативного впливу на навчальну та пізнавальну діяльність студентів педагогічних вишів; у дослідженні розвитку мотивації до навчання в умовах дистанційної форми організації підготовки майбутніх учителів; у вивченні особливостей формування мотивації до навчання й мотивації до професії педагога.

Список використаної літератури

1. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С.Л. Рубинштейн. – СПб. : Изд-во Питер. – 2003. – 713 с.

Ірина Петренко

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Нині вища школа відіграє центральну роль у розвитку суспільства, економіки та культури на глобальному, регіональному, національному і місцевому рівнях. В суспільстві знань університети є відповідальними не лише за розвиток і збереження науки та освіти, а й беруть участь у поширенні і застосуванні сучасного знання. Університети відповідають не тільки за формування майбутніх професійних, технічних та соціальних еліт, а й навчають масові студентські контингенти. Ключовим завданням університетів є підготовка людини до виконання своєї ролі в суспільстві та навчання протягом усього життя [2, с. 14].

Соціальна відповідальність проявляється, передусім, у взаєминах фірм, установ, організацій із споживачами та клієнтами, конкурентами, постачальниками, працівниками, інвесторами та ін. Вона включає розуміння того, що економічна діяльність призводить як до бажаних наслідків (обіг, прибуток), так і до небажаних (шкода навколишньому середовищу, ризики).

У цих умовах університети стають складними організаціями, управління якими вже не може здійснюватися тільки традиційними академічними методами і способами. Глибокі зміни у місії та структурі вищої освіти диктують необхідність реформ. Вищі навчальні заклади змушені брати на себе нові зобов'язання та відповідальність, виконувати нові ролі.

Виконання цих завдань потребує соціальної відповідальності вищої школи, яка базується на усвідомленні викликів глобалізованого світу, проблем економічного і соціального розвитку суспільства та розумінні своїх обов'язків перед суспільством, органами влади, науково-педагогічними працівниками і студентами, персоналом вишів, місцевими громадами та ін.

У зв'язку з цим слід детальніше зупинитися на визначенні категорії відповідальності. Нагадаємо, що як філософсько-соціологічне поняття вона відображає об'єктивний, історично конкретний характер взаємин між особистістю, колективом і суспільством з позицій свідомого дотримання взаємних вимог [2, с. 15]. Отже, з